Mapes de Patrimoni Cultural

Diputació Barcelona

Torre del Castell

Tona

Ubicació

Comarca:	Osona
Lloc/Adreça:	El Pla del Castell
Alçada:	697,5

Coordenades:

Latitud:	41.85492
Longitud:	2.22469
UTM Est (X):	435645
UTM Nord (Y):	4633959

Classificació

Número de fitxa	08283 - 162
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Edifici
Estil / època:	Medieval Pre-romànic
Segle	IX-X
Estat de conservació	Regular
Notes de conservació:	Al llarg del temps ha patit un procés de degradació amb pèrdues de material de la construcció original.
Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIN
Observacions protecció:	Declarat BCIN. Monument històric 218-MH 29/09/1944 POUM. Pla d'Ordenació Urbanística Municipal. VI. Catàleg de béns a protegir. Co-1 Conjunt. La Torre del Castell és inclosa al Conjunt del Castell de Tona Turó del Castell. (20-07-2011)
Data aprovació:	dv., 29/09/1944 - 12:00
Número inventari	CC.AA. 2727, IPAC 240
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil
Ús actual:	Científic/Cultural
Titularitat	Pública

Titular: Ajuntament de Tona

Fitxes associades:

Àrea del Turó del Castell (PEIN)
Jaciment arqueològic del Castell i l'església de Sant Andreu
Església de Sant Andreu del Castell
Conjunt del castell de Tona

Autoria de la fitxa Josep Anton Pérez Arriaga (TRÍADE serveis Culturals)

Data de registre de la fitxa: dj., 14/03/2024 - 19:58

Descripció

Del castell de Tona només en resta la seva antiga torre mestra i el fossat del seu davant. La torre s'assenta directament a la roca, construïda de pedra original del mateix turó, de planta quadrada i coberta amb volta de canó. Mides: 480 x 489 cm. L'interior de la torre fa 246 x 256 cm de costat. La planta interior de la banqueta, 200 x 210 cm de costat. El gruix aproximat els murs és d'uns 105 cm.

La torre té una alçada màxima de 820 cm, a l'exterior, i 660 cm a l'interior. Va ser construïda amb la tècnica de l'encofrat amb pedra lligada amb morter. Encara es poden observar les tapieres, de mides de 90 cm d'alçada i llargades que van des dels 200 a 400 cm. El rebliment és de morter i pedres disposades de manera horitzontal en alguns llocs a manera de plecs de llibre, formant una espècie *d'opus spicatum*.

La torre es separada del pla del castell per un fossat, d'una amplada al cantó occidental mitjana de 500 cm. La fondària del fossat és actualment d'150 cm, bé que aquest és ple de runa i bardisses. També es documenta un mur que ressegueix la traça del vall fins a la façana de migdia de la torre. Aquest mur i els murets edificats sobre els penya-segats de la banda nord del recinte ja van ser dibuixats per l'arquitecte Josep Maria Pericas al començament del segle XX. En aquesta part també es conserva una estructura indefinida de pedra col·locada en forma de plec de llibre.

La façana de la torre que dona a tramuntana presenta un esvoranc no original, probablement d'època moderna o contemporània, potser corresponent a una porta elevada o alguna altra obertura. (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004)

Història

El castell de Tona estenia el seu terme jurisdiccional per l'actual terme municipal de Tona i una part del de Collsuspina, que comprenia el terme parroquial de Sant Cugat de Gavadons.

Tot i que la torre original s'ha atribuït tradicionalment al segle X o XI, el Castell de Tona, juntament a l'església de Sant Andreu, es documenten abans, l'any 888, quan el bisbe Gotmar acudí al castell de Tona del comtat d'Osona a consagrar l'església de Sant Andreu que havien construït els il·lustres barons: Àlvar, prevere, Recared, prevere, Centuri, Bera, El·la i Gal·leni amb tots els homes que vivien al castell de Tona, que dotaren el temple de llibres i dels objectes litúrgics necessaris per al culte, i béns territorials per a subvenir les necessitats dels sacerdots que en tinguessin cura. El bisbe donà una casa situada al costat de l'església, i els delmes i primícies del terme del castell (DDAA, 1986).

A causa de la seva situació i textura s'havia especulat amb la possibilitat que la torre fos d'origen romana, hipòtesi que no s'ha pogut demostrar. De forma generalitzada, els diferents estudiosos d'aquest espai, han determinat que la torre és una construcció medieval dels segles X o XI. No obstant això, interpretacions més

recent atribueixen l’estructura a un moment anterior al segle X. Així per exemple, Jordi Bolòs situa la construcció cap a l’any 900 o abans, i considera la fortificació com un dels castells medievals més antics de Catalunya. Aquest autor reconeix influències el món musulmà en les característiques arquitectòniques de la torre (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

A l’Arxiu Episcopal de Vic es va localitzar la descripció més antiga del castell, un document de 1377, el qual relata com el veguer de Vic i Osona, un notari i diversos caps de casa del terme, inspeccionen el 18 de juny el castell de Tona, el veguer ordenà refer-lo i abastar-lo d’armes i viandes. Aquest fet es produïa i en el context de l’amenaça de les companyies franceses del duc d’Anjou d’entrar a Catalunya. Segons aquest document, a banda de la torre, hi havia també una sala, un mur de tancament amb merlets i un portal, i un segon fortificat al sud-oest del pla del Castell, sobre Santa Maria del Barri (l’actual ermita de Lurdes). Durant la Guerra Civil del segle XV, el castell encara era una fortalesa en ús custodiada per combatre els partidaris del rei Joan II (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

L’edifici medieval va ser excavat per Felip Vall el maig de 1972, tant a l’interior com a l’exterior.

Pel que fa a les estructures, l’excavació va permetre veure el tipus de fonaments: mentre per la part externa la paret segueix recta fins al basament, a l’interior hi ha un eixamplament del mur de 10 cm a una profunditat de 60 cm, la qual cosa continua de manera regular fins a l’assentament de la torre sobre la marga irregular.

Quant a l'estratigrafia, hom podia diferenciar dos nivells: un primer que devia anar del sòl fins a 0,75 m de profunditat, força remogut per anteriors excavacions furtives; i un segon estrat, que anava de 0,75 fins a la marga, ja molt més uniforme que el primer.

El primer estrat, mal que remogut, era força fèrtil, ja que donà vidres molt fragmentats, ceràmica baixmedieval, restes de carbons, així com una gran quantitat de carreus caiguts de la part ensorrada de la paret i de l’entrada (DDAA, 1986).

L'any 2003 es dugué a terme una intervenció de restauració i consolidació de la torre del Castell de Tona, únic element que es manté dempeus d'aquesta construcció. El monument presentava un estat de degradació molt avançat. L’arquitecte municipal, Josep Maria Claparols i Pericas, fou l’autor del projecte adjudicat a Actium Patrimoni cultural SL. La intervenció arqueològica fou feta per Josep Font i Imma Mestres. La consolidació i restauració fou realitzada per l’empresa Gamarra & Garcia, i la construcció per Teragui Constructors SL. El finançament dels treballs van anar a càrrec del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i de L’Ajuntament de Tona. L’objectiu de la restauració i consolidació va ser garantir la perduració de la torre, adequant-la a una correcta comprensió arquitectònica i històrica. Les tasques més importants van ser la recuperació del pis superior amb la consolidació de la volta i el paviment de llosetes; la recuperació parcial de la volumetria (la restauració dels esvorancs del parament, especialment les façanes de migdia i llevant, i la reconstrucció de les parets superiors fins a l’alçada màxima conservada) (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

La intervenció arqueològica paral·lela va permetre identificar diverses etapes constructives, encara que les datacions no siguin absolutes, es pressuposen aquestes etapes hipotètiques: la torre és del segles IX o X; al segle XIV es devia refer el pis superior; i als segle XVI-XVIII s’hi construí una teulada de teules. En l’excavació de la façana sud-est van aparèixer estructures que podrien ser l’anomenada *sala vella*, que esmenta el document de 1377, adossada a la torre (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

Bibliografia

DD.AA (1986) CATALUNYA ROMÀNICA. Volum III. OSONA II. Fundació Enciclopèdia Catalana. Pàgines 636-655

BOLÒS, Jordi (1995) “El castell de Tona, un edifici singular”. Llibre de Tona

FONT, Josep; MESTRES, Imma; PUIGFERRAT, Carles (2004). “La restauració de la torre del Castell de Tona”. Llibre de Tona

PLADEVALL, Antoni (1990). Tona. Mil cent anys de Història. Eumo Editorial/Ajuntament de Tona.

https://www.enciclopedia.cat/catalunya-romanica/castell-de-tona

https://invarque.cultura.gencat.cat/card/2727

https://invarquit.cultura.gencat.cat/card/240